

Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн 2021 оны 05 дугаар сарын 12-ны өдрийн
...52 тоот тогтоолын хавсралт 2

**ХУДАЛДАА ХӨГЖЛИЙН БАНКНЫ
ДОТООД АУДИТЫН БОДЛОГО
(Шинэчилсэн найруулга)**

ТОВЧИЛСОН ҮГ

IIA	The IIA Global - Дотоод аудиторуудын олон улсын институт
IPPF	The International Professional Practices Framework – Олон улсын мэргэжлийн практикийн хүрээ. IIA Global Board–аас баталсан дотоод аудитын мэргэжлийн удирдамж бүхий баримт бичиг (сүүлийн хувилбар 2017 онд батлагдсан)
Банк	Худалдаа, хөгжлийн банк
ТУЗ	ХХБ-ны Төлөөлөн удирдах зөвлөл
ДАГ	ХХБ-ны Дотоод аудитын газар

ГАРЧИГ

НЭГ.	НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ	4
ХОЁР.	ДОТООД АУДИТЫН ЗОРИЛГО	5
ГУРАВ.	ДОТООД АУДИТЫН ХАМРАХ ХҮРЭЭ	6
ДӨРӨВ.	ДОТООД АУДИТЫН МЭРГЭЖЛИЙН ШААРДЛАГА	7
ТАВ.	ДОТООД АУДИТЫН ЭРХ	12
ЗУРГАА.	ДОТООД АУДИТЫН ҮҮРЭГ	12
ДОЛОО.	ДОТООД АУДИТЫН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА	13
НАЙМ.	ДОТООД АУДИТЫН ТАЙЛАГНАЛТ	14
ЕС.	ДОТООД АУДИТЫН ГАЗРЫН ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН БОДЛОГО	15
АРАВ.	ДОТООД АУДИТЫН ЧАНАРЫН ХЯНАЛТ	16

НЭГ. НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

- 1.1. Энэхүү бодлогын зорилго нь Банкны дотоод аудитын үйл ажиллагааны зорилго, хамрах хүрээ, мэргэжлийн шаардлага, дотоод аудитын үйл ажиллагааг гүйцэтгэх субъект, түүний эрх, үүрэг, хамтын ажиллагааны зарчим, тайлагнах харилцааг тодорхойлоход оршино.
- 1.2. Банкны дотоод аудитын бодлого нь Монгол улсын холбогдох хууль, Банкны дүрэм, бодлого, журам, заавар болон Дотоод аудитын олон улсын мэргэжлийн практикийн хүрээ буюу IPPF-тэй нийцсэн байна.
- 1.3. ДАГ нь Дотоод аудитын бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ зарчимд суурилан ажиллах бөгөөд болж өнгөрсөн үйл ажиллагааг шалгаж дүгнэлт өгөхөөс гадна ирээдүйд учирч болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, үйл ажиллагааны үр өгөөж болон бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, алсыг харсан сайжруулалтад чиглэх бодлогыг баримтална.
- 1.4. Банкинд үүсч болох залилангийн шинж чанартай үйлдэл, болзошгүй нөхцөл байдлыг үнэлж, урьдчилан сэргийлэх, залилан гарсан тохиолдолд хохирлын бодит хэмжээг тогтооход Гүйцэтгэх удирдлагатай хамтарч ажиллах нь ДАГ-ын үйл ажиллагааны нэг хэсэг байна.
- 1.5. Аудитын гүйцэтгэх удирдлага нь Дотоод аудитын бодлогыг жил бүр эргэн харж шаардлагатай өөрчлөлт, шинэчлэлтийг хийх, ТУЗ-өөр батлуулах, мөрдлөг болгоход анхаарч ажиллана.
- 1.6. Дотоод аудитын үйл ажиллагааны нарийвчилсан зохицуулалтыг “Дотоод аудитын газрын журам”-аар, ТУЗ-ийн дэргэдэх Аудитын хорооны үйл ажиллагааг “Аудитын хорооны дүрэм”-ээр тус тус зохицуулна.

ХОЁР. ДОТООД АУДИТЫН ЗОРИЛГО

- 2.1. Дотоод аудит гэдэг нь байгууллагын үйл ажиллагааны үнэ цэнийг нэмэгдүүлэх, сайжруулахын тулд хийдэг хараат бус, бодитойгоор баталгаажуулах болон зөвлөх үйл ажиллагаа юм. Дотоод аудит нь байгууллагын Эрсдэлийн удирдлага, Хяналт, Засаглалын аливаа үйл ажиллагааны үр өгөөжийг дотоод аудитын мэргэжлийн үүднээс системтэйгээр үнэлж дүгнэн, өмнөө тавьсан зорилгодоо хүрэхэд нь тусалдаг.
- 2.1.1. **Баталгаажуулалт** нь байгууллагын Засаглал, Эрсдэлийн удирдлага, Хяналтын үйл ажиллагаанд хараат бус үнэлгээ өгөх зорилгоор, нотолгоог ашиглан бодитой хандах зарчмыг баримтлан шалгах ажиллагаа юм.
- 2.1.2. **Зөвлөх үйлчилгээ** нь зөвлөх үйлчилгээний захиалагчтай хамрах хүрээ, зорилгыг харилцан тогтсоны үндсэн дээр байгууллагын Засаглал, Эрсдэлийн удирдлага, Хяналтын үйл явцыг сайжруулах, байгууллагад үнэ цэн нэмэх зорилгоор хийгдэх зөвлөгөө өгөх үйл ажиллагаа юм.
- 2.2. Дотоод аудитын үйл ажиллагаа нь Банкны оролцогч талуудын¹ эрх ашгийн төлөө байх бөгөөд дараах үнэ цэнийг бий болгох зорилготой байна. Үүнд:
- 2.2.1. **Банкны үйл ажиллагааны хэвийн болон тасралтгүй сайжирч буй байдал**
Байгууллагын Засаглал, Эрсдэл, Хяналтын үр дүнтэй байдалд бодитой баталгаажуулалт хийж, үйл ажиллагааг нь хэвийн байлгахад чиглэн ажиллахаас гадна цаашид анхаарах, эрсдэлтэй асуудлыг тодорхойлон банкны стратеги, үйл ажиллагаа, санхүү, нийцлийг сайжруулах зөвлөмжийг өгөх замаар байгууллагын үнэ цэнийг нэмэгдүүлнэ.
- 2.2.2. **Банкны зорилгодоо хүрэх байдал**
Гадаад, дотоодын эх сурвалжийг ашиглан бизнесийн үйл явцад дүн шинжилгээ хийж, алсыг харсан санал, санаачилга дэвшүүлэх замаар стратегийн зорилго, зорилтдоо хүрэхэд нь тусална.
- 2.2.3. **Оролцогч талуудын Банкинд итгэх итгэл**
Дотоод аудитын үйл ажиллагааг хараат бус, хариуцлагатай, шударгаар гүйцэтгэж, бодитой үнэлэлт, дүгнэлт өгөх замаар тус үнэ цэнийг бий болгоно.
- 2.3. Дотоод аудитын дүгнэлт нь Банкны үйл ажиллагаанд үнэ цэн нэмэхүйц, цаг үеийн шаардлагад нийцсэн, байгууллагын цаашдын үйл ажиллагаанд эерэг нөлөө авчрах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлсэн, алсыг харсан, бодитой байх бөгөөд аливаа нөлөөллөөс ангид байна.

¹**Stakeholder** – Оролцогч тал буюу байгууллагын үйл ажиллагаанд ямар нэгэн байдлаар оролцож буй субъект (тухайлбал, ТУЗ, зохицуулагч байгууллага, хөндлөнгийн аудитор, харилцагч, ажилтан гэх мэт)

ГУРАВ. ДОТООД АУДИТЫН ХАМРАХ ХҮРЭЭ

- 3.1. Банкны дотоод аудитын үйл ажиллагаа нь дараах **үндсэн чиглэлүүдийг** хамарна. Үүнд:
 - 3.1.1. Байгууллагын Засаглал, Эрсдэлийн удирдлага, Дотоод хяналтын үйл явцын үр дүнтэй байдлыг үнэлэх,
 - 3.1.2. Хууль, дүрэм, бодлого, төлөвлөгөө, журам, зааврын нийцлийг хянаж, үнэлэх (үүнд мөнгө угаах болон терроризмтэй тэмцэх үйл ажиллагаатай холбоотой олон улсын хууль, дүрэм мөн хамаарна),
 - 3.1.3. Мэдээллийн найдвартай байдлыг үнэлэх,
 - 3.1.4. Банкны хөрөнгийг хамгаалах,
 - 3.1.5. Банкны үйл ажиллагаанд нөлөө үзүүлэхүйц аливаа өөрчлөлтийг үнэлэх.
- 3.2. Дотоод аудитын **баталгаажуулалт** нь дараах чиглэлээр хийгдэнэ. Үүнд:
 - 3.2.1. Банкны стратегийн зорилтуудыг биелүүлэхэд учирч болзошгүй гол эрсдэлүүдийг зохих ёсоор тодорхойлж, эрсдэлийг удирдаж буй байдал,
 - 3.2.2. Төлөвлөгөө, тавьсан зорилтууд биелсэн эсэх; төсөл, хөтөлбөр, үйл ажиллагааны гүйцэтгэл, үр дүн нь тодорхойлсон зорилго, зорилтдоо хүрсэн байдал,
 - 3.2.3. Санхүүгийн удирдлага, санхүүгийн бүртгэл, тайлагналт нь үнэн зөв, найдвартай, цаг хугацаандаа хийгдэж буй байдал,
 - 3.2.4. Нөөцийг² хэмнэлттэй буюу үр ашигтайгаар хуваарилж, зарцуулалт нь үр ашигтай байж, ижил түвшинд хамгаалагдаж чадаж буй байдал,
 - 3.2.5. Мэдээллийг тодорхойлох, хэмжих, шинжлэх, ангилах, тайлагнахад ашигласан арга хэрэгсэл нь найдвартай, үнэн зөв эсэх,
 - 3.2.6. Залилангийн эрсдэлд хүргэж болзошгүй үйлдэл, нөхцөл байдлыг олж илрүүлэх, зогсоох, дахин гарахаас урьдчилан сэргийлэх.
- 3.3. Дотоод аудитын **зөвлөх үйлчилгээ** нь дараах чиглэлээр хийгдэнэ. Үүнд:
 - 3.3.1. Олон улсын сайн туршлагад үндэслэсэн банкны бизнес, дотоод үйл ажиллагааны сайжруулалтын асуудлууд.

ДӨРӨВ. ДОТООД АУДИТЫН МЭРГЭЖЛИЙН ШААРДЛАГА

Хараат бус байдлыг хангах

- 4.1. Дотоод аудиторууд хариуцсан ажлаа гүйцэтгэх явцдаа аудитын сэдэв, төрөл, хамрах цар хүрээ, түүвэр, аргачлал, давтамж, хугацаа болон тайлангийн агуулга зэрэгт аливаа нөлөөлөл, сонирхлын зөрчлөөс ангид байж, хараат бус байдлаар ажиллана.
- 4.2. Аудиторуудад дотоод аудит хийх ерөнхий эрхийг Аудитын хорооноос, тухайн үйл ажиллагаанд аудит хийх эрхийг Аудитын гүйцэтгэх удирдлагаас тус тус олгоно.

²**Нөөц** гэдэгт үйл ажиллагаанд идэвхтэй ашиглагдах аливаа төрлийн хөрөнгүүдийг, тухайлбал, тоног төхөөрөмж, програм хангамж, эд хөрөнгө, санхүүгийн болон хүний нөөц зэргийг ойлгоно.

- 4.3 Аудитын гүйцэтгэх удирдлага нь дотоод аудиторын хараат бус байдал алдагдсан гэж үзвэл энэ талаар тодруулга бичиж Аудитын хороонд, шаардлагатай бол ТУЗ-д мэдэгдэнэ.
- 4.4 Дотоод аудиторууд нь аудитын ажлыг бодитой гүйцэтгэх, өөрийн хийж буй ажилдаа итгэл үнэмшилтэй байх, аудитын бодит үр дүнг өөрчлөх аливаа тохиролцоог хийхгүй, бусдын үзэл бодолд автахгүй байх хэмжээний хандлага, сэтгэл санааны бэлтгэлтэй байна.
- 4.5 Дотоод аудиторууд нь хараат бус байдалд нөлөөлөхүйц дараах **ажил үүргийг** гүйцэтгэхгүй. Үүнд:
- 4.5.1. Банкны газар, хэлтэс, салбар, тооцооны төвийн үйл ажиллагаанд аливаа хэлбэрээр оролцох, өмнөөс нь үүрэг хүлээх,
 - 4.5.2. Гүйцэтгэх удирдлагаас хэрэгжүүлж буй аливаа төсөл, хөтөлбөр, ажлын хэсэгт зөвлөхөөс бусад байдлаар оролцох, өмнөөс нь үүрэг хүлээх,
 - 4.5.3. Санхүүгийн болон санхүүгийн бус гүйлгээ хийх,
 - 4.5.4. Гүйцэтгэх удирдлагын хариуцсан үйл ажиллагааны заавар, журмыг боловсруулах, шинэчлэх,
 - 4.5.5. Систем суурилуулахад оролцох, туршилт хийх,
 - 4.5.6. Гүйцэтгэх удирдлагын өмнөөс эрсдэлийн удирдлага, дотоод хяналтыг хэрэгжүүлэх.
- 4.6 Банкны дотоод аудитын үйл ажиллагаанд албан ёсоор томилогдсон³ эсвэл нэмэлт хүч⁴ байдлаар ажиллахаас бусад тохиолдолд ДАГ нь ажил олгогч болохгүй. Аудитын ажилд түр томилгоо хийх, нэмэлт нөөц авах асуудлыг Аудитын хорооны шийдвэрээр хэрэгжүүлнэ.
- 4.7 Дотоод аудиторын өмнө нь гүйцэтгэж байсан ажил болон дараа нь гүйцэтгэх ажилтай холбоотой хараат бус байдал алдагдах эрсдэлийг Аудитын гүйцэтгэх удирдлага хариуцаж ажиллана. Үүнд:
- 4.7.1. Аудитор нь гүйцэтгэж байсан ажил, ажиллаж байсан нэгждээ аудит хамрах хугацааны дотор баталгаажуулах болон зөвлөх үйлчилгээг үзүүлэхгүй,
 - 4.7.2. Аудитор өөр ажилд шилжсэний дараа хараат бус байдал алдагдаж болзошгүй аливаа нөхцөл байдлаас ангид байна.
- 4.8 Аудитор нь аудитын бус ажилд оролцох бол Аудитын гүйцэтгэх удирдлагын зүгээс аудиторын хараат бус байдал алдагдахгүй байх хамгаалалтыг хийж, шийдвэрийг (ТУЗ-ийн тогтоол, Аудитын хорооны шийдвэр, Гүйцэтгэх захирлын тушаал зэрэг) зохих ёсоор гаргуулна.
- 4.8 Аудитор нь гүйцэтгэж буй ажилтайгаа уялдуулан анхдагч эх сурвалжаас мэдээлэл олж авах, түүнийг үнэлэх, мэдээллээ ашиглах зэрэгт мэргэжлийн үүднээс хандаж, боломжит бүх хувилбараар нөхцөл байдалд тэнцвэртэй, бодитой үнэлэлт дүгнэлт өгнө.
- 4.9 Аудитор нь өөрийн ашиг сонирхол эсвэл бусдын үзэл бодлоос үүдэн бодит байдал алдагдах нөлөөнд өртөхөөс зайлсхийж, шаардлагатай урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч ажиллана.
- 4.10 Аудиторууд хараат бус болон бодитой байдал алдагдах, буурах нөхцөл үүссэн аливаа тохиолдлын талаар Аудитын гүйцэтгэх удирдлагад мэдэгдэнэ.
- 4.11 Аудитын гүйцэтгэх удирдлага нь ТУЗ эсвэл Аудитын хороонд хамгийн багадаа жилд нэг удаа ДАГ-ын хараат бус байдлын талаар мэдээлэл хийнэ. Аудитын гүйцэтгэх удирдлага нь

³ **Outsourcing** буюу дотоод аудитыг гуравдагч талаар гэрээний үндсэн дээр бүтэн гүйцэтгүүлэх хэлбэр

⁴ **Cosourcing** буюу дотоод аудиторуудтай холимог баг бүрдүүлэн гэрээний үндсэн дээр дотоод аудитыг хамтарч гүйцэтгэх хэлбэр

дотоод аудитын хамрах хүрээг тодорхойлох, аудитын гүйцэтгэл, үр дүнг мэдээлэх зэрэгт ямар нэгэн хөндлөнгийн оролцоо, үр дагавар гарсан бол энэ талаар ТҮЗ, Аудитын хороонд мэдэгдэнэ.

Хараат бус байдалд нөлөөлөх эрсдэлээс ангид байх

4.12 Аудитор нь дараах 5 төрлийн эрсдэлд өртсөн эсвэл өртөх нөхцөл бүрдвэл энэ талаар Аудитын гүйцэтгэх удирдлагад мэдэгдэнэ.

4.12.1. Ашиг сонирхлын зөрчлийн эрсдэл⁵

Танил талын харилцаа нь аудиторын хараат бус байдалд нөлөөлж улмаар аудитын ажилд нөлөөлж буй бүх байдлыг хэлнэ. Өөрийн, гэр бүлийн, ойр дотнын, танил талын эсвэл санхүүгийн ашиг сонирхол нь өөрийн ажлыг буруугаар ашиглах, үйлдэлдээ бодит бус хандах нөхцөлийг бүрдүүлж буй бүх нөхцөлийг үүнд хамааруулан авч үзнэ. Үүнд:

- Ажилтны өөрийн ашиг сонирхол,
- Гэр бүлийн болон хувийн харилцаа холбоо,
- Ажил олгогчийн ашиг сонирхол,
- Санхүүгийн ашиг сонирхол,
- Бизнесийн харилцааны ашиг сонирхол,
- Давхар ажил эрхлэлт,
- Зээл болон баталгааны үйлчилгээтэй холбоотой ашиг сонирхол,
- Тусгай хөнгөлөлт, нөхцөлтэй холбоотой ашиг сонирхол,
- Бэлэг авах, дайлуулах, авлигын эрсдэл.

4.12.2. Өөрөө өөрийнхөө ажлыг хянах эрсдэл⁶

Аудитор нь аудитын үйл ажиллагааны хүрээнд өөрийн өмнө нь гүйцэтгэж байсан ажилтай холбоотойгоор үүсч буй хараат бус байдалд нөлөө үзүүлэх нөхцөлийг хэлнэ. Өөрөө өөрийнхөө ажлыг хянах эрсдэлд зөвхөн өөртэй холбоотой биш, хамт ажилладаг аудиторын өмнөх ажилд аудит хийхэд үүсч болох эрсдэлийг хамааруулан авч үзнэ. Үүнд:

- Өөрийн хийж гүйцэтгэсэн ажил,
- Өмнө нь ажиллаж байсан нэгж, нэгжийн удирдлага, ажилтнууд,
- Хамт ажиллаж байгаа дотоод аудиторын хийж гүйцэтгэсэн ажил.

4.12.3. Танил талын эрсдэл⁷

Аудитор нь аудитлагдаж буй нэгж эсвэл нэг үйл ажиллагааг олон удаагийн давтамжтайгаар дараалан аудитлахад үүсч буй хараат бус байдалд нөлөөлөх нөхцөлийг хэлнэ. Аудиторуудыг энэ эрсдэлээс ангид байлгах дараах урьдчилан сэргийлэх ажлыг хийнэ. Үүнд:

- Тухайн нэг нэгж эсвэл үйл ажиллагаанд нэг аудиторыг дараалан 3-аас дээш удаа ажиллуулахгүй, үүнд мэдээллийн технологийн аудиторууд хамаарахгүй,

⁵ *Self-interest threat*

⁶ *Self-review threat*

⁷ *Familiarity threat*

- Аудитын багийн ахлагч, аудитын багийн гишүүдийг солих, үүнд мэдээллийн технологийн аудиторуд хамаарахгүй,
- Аудитын дүгнэлтийг хараат бусаар (аудитын багт ороогүй дотоод аудитын албан тушаалтнаар эсвэл гэрээний дагуух зөвлөхөөр) хянуулах.

4.12.4. Өмгөөллийн эрсдэл⁸

Гүйцэтгэх удирдлагын үйл ажиллагааг өмгөөлснөөс үүсч буй хараат бус байдалд нөлөөлөх нөхцөлийг хэлнэ. Өмгөөллийн аюул занал үүсгэхгүй байх дараах хамгаалалтуудыг хийнэ. Үүнд:

- Дотоод аудит нь Гүйцэтгэх удирдлагын гаргасан аливаа шийдвэр, үйлдэл, ажлын үр дүнгийн өмнөөс хариуцлага хүлээхгүй, мөн Гүйцэтгэх удирдлагаас явуулж буй үйл ажиллагааг аливаа хэлбэрээр өмгөөлөхгүй,
- Аудитор нь банкны ирээдүйн үйл ажиллагаанд баталгаа гаргасан мэдэгдэл, мэдээлэл хийхгүй,
- Аудитор нь Банкны нэрийн өмнөөс хэрэг мөрдөлт, шүүхийн үйл ажиллагаанд аливаа байдлаар оролцохгүй бөгөөд зөвхөн банкны хуульчдыг мэдээллээр хангаж ажиллана.

4.13.5. Сүрдүүлгийн эрсдэл⁹

Аудиторыг ажлаа хэвийн сэтгэл зүйтэйгээр ажиллах боломжгүй болгож буй ажил үүрэг, удирдлагын даалгавраас шалтгаалж үүсч буй нөхцөлийг ойлгоно. Үүнд:

- Аудиторын дасан зохицох, мэргэжлийн дадлыг сайн эзэмшээгүй үед нь тохироогүй эсвэл хэт өндөр шаардлага бүхий ажилд хуваарилах, банкны болон гаднын байгууллагын өндөр албан тушаалтантай шууд харьцах аудитын ажлыг гүйцэтгүүлэх,
- Аудиторын шийдвэр, үнэлгээ, дүгнэлтээс эсрэг буюу зарчмын хувьд ялгаатай үнэлгээ, дүгнэлт хийхийг шаардах, нөлөө үзүүлэхийг оролдох,
- Аливаа давуу байдлыг (албан тушаал, насны зөрүү, илүү олон жилийн туршлага зэрэг) ашиглаж аудиторын сэтгэл зүйд нөлөөлөх аливаа үйлдэл, эс үйлдэл, дарамт шахалт.
- Дээрх нөхцөлүүд нь аудиторын гэр бүлийн гишүүдэд бий болсон бол мөн сүрдүүлгийн эрсдэлд өртсөн гэж үзнэ.

Дотоод аудитын мэргэжлийн практикийн хүрээг дагаж мөрдөх

4.13. Дотоод аудит нь IPPF-ийн заавал хэрэгжүүлэх бүрэлдэхүүн болох Дотоод аудитын тодорхойлолт, Үндсэн зарчмууд, Ёс зүйн дүрэм, Дотоод аудитын олон улсын стандартыг үйл ажиллагаандаа мөрдөж ажиллана. IPPF-ийн Хэрэгжүүлэх болон Нэмэлт удирдамжийг аудитын аргачлалд удирдлага болгон ашиглана.

IPPF-ийн заавал хэрэгжүүлэх удирдамжууд:

4.13.1. Дотоод аудитын тодорхойлолт (2.1-д тусгагдсан).

4.13.2. Дотоод аудитын үндсэн 10 зарчим:

⁸ *Advocacy threat*

⁹ *Intimidation threat*

- Шударга, найдвартай байдлыг илтгэн харуулна,
- Мэдлэг чадвар, мэргэжлийн ур дүйг илтгэн харуулна,
- Бодитой хандаж, зохисгүй нөлөөнөөс ангид, хараат бус байна,
- Байгууллагын стратеги, зорилт, эрсдэл рүү ажлаа чиглүүлнэ,
- Оновчтой байршиж, зохистой нөөцөөр хангагдана,
- Ажлын чанар болон тасралтгүй сайжирч буйгаа харуулж ажиллана,
- Үр ашигтай харилцаа холбоог эрхэмлэн ажиллана,
- Эрсдэлд суурилсан баталгаажуулалт хийнэ,
- Гярхай, санаачлагатай, ирээдүй рүү чиглэж ажиллана,
- Байгууллагын шинэчлэл, сайжралтыг хөхиүлэн дэмжинэ.

4.13.3. Ёс зүйн дүрмийн гол 4 шаардлага:

- Шударга байх,
- Бодитой хандах,
- Нууцыг хадгалах,
- Ур чадвартай байх.

4.13.4. Дотоод аудитын олон улсын стандарт:

Суурь ойлголтын стандартууд¹⁰ (1000-1322)

- 1000 - Зорилго, Эрх мэдэл, Хариуцлага
- 1010 - Дотоод аудитын дүрмээр заавал биелүүлэх удирдамжийг хүлээн зөвшөөрөх
- 1100 - Хараат бус, бодитой байх
- 1110 - Байгууллагын хараат бус байдал
- 1111 - ТУЗ-тэй шууд харилцах
- 1112 - Аудитын гүйцэтгэх удирдлагын Дотоод аудитад гүйцэтгэх үүрэг
- 1120 - Хувь хүний хараат бус байдал
- 1130 - Хараат бус, бодитой байдал алдагдах
- 1200 - Мэргэжлийн ур чадвар болон түүнийг харуулан ажиллах
- 1210 - Мэргэжлийн ур чадвар
- 1220 - Мэргэжлийн ур чадварын харуулан ажиллах
- 1230 - Мэргэжлийн ур чадварыг хөгжүүлэх
- 1300 - Чанарын баталгаажуулалт болон сайжруулалтын программ
- 1310 - Чанарын баталгаажуулалт болон сайжруулалтын программын шаардлага
- 1311 - Дотооддоо өөрсдийгөө үнэлэх үнэлгээ
- 1312 - Өөрсдийн үйл ажиллагааг гаднын байгууллагаар үнэлүүлэх
- 1320 - Чанарын баталгаажуулалт болон сайжруулалтын программын тайлагнал
- 1321 - Үйл ажиллагаагаа IPPF-тэй нийцүүлэх
- 1322 - Үл нийцлийн тодруулга

Гүйцэтгэлийн стандартууд¹¹ (2000-2600)

- 2000 - Дотоод аудитын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулах

¹⁰ *Attribute Standards*

¹¹ *Performance Standards*

- 2010 - Дотоод аудитын төлөвлөлт
- 2020 - Мэдээлэх болон зөвшөөрөл авах
- 2030 - Нөөцийг удирдан зохион байгуулах
- 2040 - Аудитын дүрэм болон журам
- 2050 - Хамтын ажиллагаа болон итгэлцэл
- 2060 - ТУЗ болон Гүйцэтгэх удирдлагад тайлагнах
- 2070 - Дотоод аудитын үйлчилгээг үзүүлэгч гаднын байгууллага болон байгууллагын дотоод аудитын үйл ажиллагаа дахь хариуцлага
- 2100 - Дотоод аудитын ажлын шинж чанар
- 2110 - Засаглал
- 2120 - Эрсдэлийн удирдлага
- 2130 - Хяналт
- 2200 - Аудитын ажлыг төлөвлөх
- 2201 - Аудитын ажлыг төлөвлөхөд анхаарал хандуулах ёстой зүйлс
- 2210 - Аудитын ажлын зорилгууд
- 2220 - Аудитын ажлын хамрах хүрээ
- 2230 - Аудитын ажлын нөөцийн хуваарилалт
- 2240 - Аудитын ажлын хөтөлбөр
- 2300 - Аудитын ажлыг гүйцэтгэх
- 2310 - Мэдээллийн хэрэгцээ, түүнтэй ажиллах
- 2320 - Шинжлэх ба үнэлгээ өгөх
- 2330 - Мэдээллийг баримтжуулах
- 2340 - Аудитын ажлын хяналт
- 2400 - Үр дүнг мэдээлэх
- 2410 - Үр дүнг мэдээлэл ажилд тавигдах шаардлага
- 2420 - Үр дүнг мэдээлэл үйл ажлын чанар
- 2421 - Аудитын ажлын алдаа болон орхигдуулсан зүйлс
- 2430 - Үйл ажиллагаагаа IPPF-тэй нийцүүлэх ажлын удирдлага
- 2431 - Аудитын ажлын үл нийцлийн тодруулга
- 2440 - Аудитын ажлын үр дүнгийн эцсийн хариуцлага
- 2450 - Ерөнхий дүгнэлт
- 2500 - Аудитын ажлын байнгын хяналтын хөгжил, сайжруулалт
- 2600 - Хүлээн зөвшөөрсөн эрсдэлийг мэдээлэх

ТАВ. ДОТООД АУДИТЫН ЭРХ

- 5.1. ДАГ нь өөрийн ажил үүргээ гүйцэтгэхэд шаардлагатай хангалттай хэмжээний эрхтэй байх бөгөөд энэхүү эрхийн хэмжээ нь үүргээ бүрэн биелүүлэхэд нь хангалттай байгаа эсэхийг ТУЗ, Аудитын хороо хянана.
- 5.2. Аудиторууд нь Банкны үйл ажиллагаа, үйл явц, гүйлгээ, баримт, биет болон биет бус хөрөнгө, хүний нөөцийн мэдээлэл, аудитад хамрагдаж буй үйл ажиллагааг хариуцсан ажилтнууд, нууц, нууцлалтай мэдээлэл, баримт, бүртгэл, програм хангамж, сервер, компьютер зэрэгт хандах, нэвтрэх, мэдээлэл авах эрхтэй бөгөөд үүгээр хязгаарлагдахгүй болно.
- 5.3. ДАГ нь аудитын ажлыг гүйцэтгэж, дуусгахад шаардлагатай хүний нөөц болон бусад нөөцөөр (аюулгүй орчин, техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, мэдээлэл зэрэг) хангагдаж, шаардлагатай туслалцаа, үйлчилгээ авах эрхтэй байна.

- 5.4. Аудитын гүйцэтгэх удирдлага нь дотоод аудитын үйл ажиллагааны гол асуудлаар (эрсдэл өндөртэй үйл ажиллагааны баталгаажуулалт, зөвлөх үйлчилгээ, хүний нөөц, аудиторын хараат бус байдал зэрэг) Аудитын хорооны даргаас саналыг нь сонсож, чиглэл авч ажиллана.
- 5.5. ДАГ-ын ажилтнууд Гүйцэтгэх удирдлагын харьяанд байгаа удирдах болон гүйцэтгэх түвшний ажилтнуудтай чөлөөтэй харьцах, уулзах, асуулга болон мэдээлэл авах эрхтэй.
- 5.6. Аудитын гүйцэтгэх удирдлага нь ТУЗ, Аудитын хороо, Гүйцэтгэх удирдлагын багийн гишүүдтэй ямар нэгэн хязгаарлалтгүйгээр шууд уулзах, харилцах, санал солилцох эрхтэй байна.
- 5.7. Аудитын гүйцэтгэх удирдлага нь санхүүгийн тайлагнал, зөвлөх үйлчилгээний үр дүн, байгууллагын Засаглал, Эрсдэлийн удирдлага, Хяналтын чиг үүрэгтэй холбоотой асуудлаар мэдээлэл авах зорилгоор ТУЗ, Хувьцаа эзэмшигчдийн хуралд Хурал даргалагчийн зөвшөөрлөөр оролцож болно.

ЗУРГАА. ДОТООД АУДИТЫН ҮҮРЭГ

- 6.1. Дотоод аудитын үйл ажиллагаанд оролцож буй бүх ажилтнууд болох Аудитын гүйцэтгэх удирдлага, Аудит хариуцсан захирал, Чанарын хяналтын ахлах ажилтан, Чанарын хяналтын ажилтан, Ахлах аудитор, Аудитор нь ялгаатай түвшний үүрэг, хариуцлагыг хүлээнэ.
- 6.2. Аудитын гүйцэтгэх удирдлага болон ДАГ-ын ажилтнууд дараах үүрэг, хариуцлагыг хүлээж ажиллана. Үүнд:
 - 6.2.1. Хамгийн багадаа жилд нэг удаа ТУЗ болон Аудитын хороонд Дотоод аудитын төлөвлөгөөг хянуулж, батлуулах,
 - 6.2.2. ТУЗ болон Аудитын хороотой дотоод аудитын нөөцийн талаар хэлэлцэж, шаардлагатай нэмэлт нөөцийг шийдвэрлүүлэх болон нөөцийн хязгаарлалтын асуудлыг шийдвэрлүүлэх,
 - 6.2.3. Банкны бизнес, эрсдэл, үйл ажиллагаа, төсөл-хөтөлбөр, бүтэц, систем, хяналт зэрэгт орсон өөрчлөлттэй холбоотойгоор Дотоод аудитын төлөвлөгөөг дахин хянаж, шаардлагатай өөрчлөлтийг хийх,
 - 6.2.4. Дотоод аудитын төлөвлөгөөнд оруулах шаардлагатай түр зуурын өөрчлөлт бүрийг Аудитын хороонд танилцуулан, шийдвэрлүүлэх,
 - 6.2.5. Төлөвлөгдсөн аудит хамрах хүрээ, зорилгынхоо хүрээнд гүйцэтгэгдсэн эсэх, аудитын нөөц болон аудитын үйл ажиллагааны (шалгах хуудас, ажиглалт, ярилцлага, магадлал, лавлагаа гэх мэт аудитын бүх төрлийн үйл ажиллагаа) баримтжуулалт бүрэн эсэхэд хяналт тавих, дотоод аудитын тайлангийн дүгнэлт, зөвлөмжтэй холбоотойгоор холбогдох нэгжтэй харилцаа холбоотой ажиллах,
 - 6.2.6. Аудитаар олж илрүүлсэн зүйлс дээр арга хэмжээ авах, өгсөн зөвлөмжийн хэрэгжилт зэрэгт Эргэн хяналтын аудитыг гүйцэтгэж, улирал тутам ТУЗ, Аудитын хороонд танилцуулж, хэрэгжээгүй, бүрэн хэрэгжээгүй зөвлөмжийн талаар танилцуулах,
 - 6.2.7. Үнэнч шударга, бодитой, нууц хадгалах, ур чадвартай байх зарчмуудыг хэрэгжүүлж ажиллах, дотоод аудиторууд эдгээр зарчмуудыг хэрэгжүүлж ажиллахад дэмжлэг үзүүлж ажиллах,
 - 6.2.8. Дотоод аудитын үйл ажиллагааг Дотоод аудитын бодлоготой нийцүүлж явуулахад шаардлагатай мэдлэг, туршлага, арга барилыг олж авах, эзэмшүүлэх, тасралтгүй сурган хөгжүүлэх,

- 6.2.9. Банкинд нөлөө үзүүлж болзошгүй нөхцөл байдал, шинээр үүсч буй асуудал, эрсдэл зэрэг нь үйл ажиллагаанд хэрхэн нөлөө үзүүлэх талаар анхаарал хандуулж, Гүйцэтгэх удирдлагатай шаардлагатай харилцаа холбоо (уулзах, хэлэлцэх, лавлах, мэдээлэл хүлээн авах зэрэг) тогтоож ажиллах,
- 6.2.10. Дотоод аудитын хөгжлийн чиг хандлагыг нэвтрүүлж, үйл ажиллагаагаа оновчлон ажиллах,
- 6.2.11. ДАГ-т болон аудитын үйл ажиллагаанд Дотоод аудитын бодлого, журмыг чанд мөрдөх; аудитын гарын авлага болон аргачлалыг шинэчлэн ажиллах,
- 6.2.12. Дотоод аудитын бодлоготой зөрчилдөөгүй бол банкны бүхий л бодлого, журам, зааврыг мөрдөж ажиллах. Банкны бодлого, журам, зааврыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой аливаа маргаантай асуудал үүсвэл үүнийг Гүйцэтгэх удирдлагатай зөвшилцөж шийдвэрлэх,
- 6.2.13. Дотоод аудитын стандартыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор Монгол улсын хууль тогтоомж, эрх зүйн акттай зөрчилдөх тохиолдол үүсвэл, зөрчигдөж байгаа хэсгүүд дээр тодруулга бичиж, стандартын бусад хэсгийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 6.3. “Дотоод аудитын газрын журам”-д дотоод аудитын албан тушаалтнуудын хүлээх үүргийг нарийвчлан тусгасан байна.

ДОЛОО. ДОТООД АУДИТЫН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

Дотоод аудит болон ТУЗ, Аудитын хороо

- 7.1. Банкны дотоод аудитын хэвийн, тасралтгүй үйл ажиллагааг хангахтай холбоотой дараах ажлууд ТУЗ болон Аудитын хороонд хамаарна. Үүнд:
- Дотоод аудитын бодлогыг хэлэлцэж батлах,
 - Дотоод аудитын төлөвлөгөөг хэлэлцэж батлах,
 - ДАГ-ын төсөв болон нөөцийг хэлэлцэж батлах,
 - Дотоод аудитын газрын үйл ажиллагаатай холбоотой журмуудыг хэлэлцэж батлах,
 - Аудитын гүйцэтгэх удирдлага, Аудит хариуцсан захирлын томилгоо болон албан тушаалаас нь чөлөөлөх тухай асуудлыг хариуцах,
 - Аудитын гүйцэтгэх удирдлага, ДАГ-ын ажилтнуудын цалин хөлс, урамшуулал, нийгмийн хангамжийн асуудлыг авч хэлэлцэх.

Дотоод аудит болон Гүйцэтгэх удирдлага

- 7.2. Дотоод аудит нь үндсэн үүргээ гүйцэтгэхэд шаардлагатай Банкны мэдээллийг тухай бүр хүлээн авах үүднээс Банкны Гүйцэтгэх удирдлагын холбогдох хороодод саналын эрхгүй орох, бусад сувгаар Банкны стратеги, бизнесийн төсөв төлөвлөгөө, гүйцэтгэл, үйл ажиллагааны өөрчлөлтийн талаарх мэдээллээр чөлөөтэй хангагдана.
- 7.3. ДАГ нь банкны Гүйцэтгэх удирдлага, түүний харьяа хороод, нэгжийг шаардлагатай тохиолдолд дотоод аудиттай холбоотой мэдээллээр хангах, Банкны нэрийн өмнөөс зохицуулагч байгууллагад шаардлагын дагуу дотоод аудитын үр дүнг албан ёсоор хүргүүлнэ.

- 7.4. Гүйцэтгэх удирдлагын зүгээс ДАГ-ын үйл ажиллагаанд хүндэтгэлтэйгээр хандаж, аудитын зөвлөмжийн дагуу холбогдох арга хэмжээг тухай бүр авч хэрэгжүүлэх, дотоод аудитад ач холбогдол өгч ажиллана.
- 7.5. Дотоод аудитуудыг үүргээ гүйцэтгэхэд нь нөхцөл бололцоогоор хангах, үр дүнтэй хамтран ажиллахыг ажилтнууддаа уриалж, хамтын ажиллагааг үр дүнтэй байлгахад санаачилгатай байх.
- 7.6. Банкны эрсдэлийн үнэлгээ, дотоод хяналт, комплайнстай холбоотой ажлыг давхардуулахгүй, орхигдуулахгүй, илүү зардал гаргахгүй байх үүднээс дотоод аудитын ажлын үр ашигтай байдалд дэмжлэг үзүүлэхийг Гүйцэтгэх удирдлагаас хүсч болно.

Дотоод аудит болон Хөндлөнгийн аудит

- 7.7. Аудитын гүйцэтгэх удирдлага нь дотоод аудитын ажлыг хөндлөнгийн аудитын үйл ажиллагаатай уялдуулан оновчтой зохион байгуулах, хамтран ажиллах ажлыг хариуцна.
- 7.8. Дотоод аудит нь хөндлөнгийн аудитыг дэмжин, хөндлөнгийн аудитаар олж илрүүлсэн зүйлс, дүгнэлттэй нь танилцаж, аудитын тайлангаарх (баталгаажуулах болон зөвлөх үйлчилгээний) мэдээллээ солилцож ажиллана.
- 7.9. Аудитын ажлыг давхардуулахгүй, орхигдуулахгүй, илүү зардал гаргахгүй байх үүднээс дотоод аудитын ажлын үр ашигтай байдалд дэмжлэг үзүүлэхийг ТУЗ, Аудитын хорооноос хүсч болно.
- 7.10. Дотоод аудит нь шаардлагатай тохиолдолд хөндлөнгийн аудитуудтай мэдээлэл солилцох уулзалтыг зохион байгуулж болно.

НАЙМ. ДОТООД АУДИТЫН ТАЙЛАГНАЛТ

- 8.1. Дотоод аудит нь чиг үүргийн болон захиргааны асуудлаар ТУЗ болон Аудитын хорооны харъяанд ажиллана.
- 8.2. Дотоод аудитын үйл ажиллагаагаар боловсруулагдаж, бий болсон аудитын тайлан, аудитын бусад баримт бичгүүд нь ДАГ-ын ажилтнуудаар бэлтгэгдэж, Аудит хариуцсан захирал болон Аудитын гүйцэтгэх удирдлагаар хянагдаж, Аудитын гүйцэтгэх удирдлагаар батлагдсан байна.
- 8.3. Банкны Дотоод аудитын үйл ажиллагааны үр дүнд гарах аливаа дүгнэлт, үнэлгээ нь зөвхөн ДАГ-ын нэрээр гарах бөгөөд дотоод аудитын тайланг ТУЗ, Аудитын хороонд тайлагнаж, Гүйцэтгэх удирдлагад мэдээлнэ.
- 8.4. Дотоод аудитын тайланд аудитаар илэрсэн зүйлстэй холбоотойгоор Гүйцэтгэх удирдлагын зүгээс авбал зохих хариу арга хэмжээ болон засаж, залруулах шаардлагатай үйлдлүүдийн талаар тусгасан байна. Аудитаар илэрсэн зүйлс нь аудитын явцад залруулагдсан эсэх, Гүйцэтгэх удирдлагын зүгээс засаж, залруулах арга хэмжээг ямар хугацаанд авах талаар тодорхой тусгана.

- 8.5. Аудитын үйл ажиллагаагаар илрүүлсэн зүйлс, дүгнэлт болон зөвлөмжийн чанарт Аудитын гүйцэтгэх удирдлага, ДАГ хариуцлага хүлээнэ.
- 8.6. Ноцтой зөрчлийн илэрсэн байдал, түүний хяналтын асуудлууд, залилангийн эрсдэлүүд, засаглалын асуудлууд болон ТУЗ, Аудитын хороо, Гүйцэтгэх удирдлагын мэдвэл зохих бусад асуудлуудыг аудитын тайланд заавал тусгана.
- 8.7. Аудитын гүйцэтгэх удирдлага нь аудитын төлөвлөгөөний гүйцэтгэл, аудитаар илэрсэн анхаарвал зохих асуудлууд, зөвлөмжийн хэрэгжилтийг улирал бүр; дотоод аудитын зорилго, эрх, үүрэг хариуцлага, зохион байгуулалтын хараат бус байдал, нөөцийн хуваарилалт, аудитын төлөвлөгөөний дэлгэрэнгүй гүйцэтгэлийг жил бүр ТУЗ, Аудитын хороонд тайлагнана.

ЕС. ДОТООД АУДИТЫН ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН БОДЛОГО

- 9.1. ДАГ нь дотоод аудитын ажлыг гүйцэтгэх хангалттай мэдлэг, ур чадвар, туршлага болон мэргэшсэн ажилтнуудаар хангагдсан байна.
- 9.2. Дотоод аудитын газрын аудиторуд нь үнэнч шударга, найдвартай, гярхай, санаачилгатай, сахилга баттай, харилцааны болон багаар ажиллах чадвар өндөртэй байна.
- 9.3. Дотоод аудиторуд ажил үүргээ гүйцэтгэхэд шаардлагатай шинэ мэдлэг, ур чадвар эзэмших болон мэргэшлээ дээшлүүлэх зорилгоор сургалтад тогтмол хамрагдаж байна.
- 9.4. ДАГ-ын ажилтнуудын сургалт хөгжлийн бодлогыг дотоод аудитын хөгжлийн хандлага, аудитын ажлын төлөвлөгөө, сайжруулалтын хөтөлбөрт үндэслэн системтэйгээр хэрэгжүүлнэ.
- 9.5. Дотоод аудитын газрын аудиторудыг Аудитын гүйцэтгэх удирдлагын санал болгосноор Банкны ТУЗ-ийн тогтоолоор томилж, чөлөөлнө.
- 9.6. Аудитын гүйцэтгэх удирдлага нь дотоод аудиторудын бодит орлогын талаар жил бүр хэлэлцэж, цалин хөлс, урамшууллын асуудлаар ТУЗ, Аудитын хороонд мэдээлэл өгч, холбогдох шийдвэрийг гаргуулж ажиллана.
- 9.7. ДАГ-ын ажилтнуудын цалин хөлс, шагнал, урамшуулал, нийгмийн хангамж нь Гүйцэтгэх удирдлагын харъяа банкны ажилтнуудаас багагүй байна.
- 9.8. Энэ бодлогод тусгайлан заагаагүй аливаа асуудлыг “ХХБ-ны Хөдөлмөрийн дотоод журам”-аар зохицуулна.

АРАВ. ДОТООД АУДИТЫН ЧАНАРЫН ХЯНАЛТ

- 10.1. Аудитын ажлын чанарыг Аудитын гүйцэтгэх удирдлага, Аудит хариуцсан захирал, ДАГ-ын ажилтнууд бүгд хариуцна.

- 10.2. Аудитын ажлын чанарын хяналтыг Аудитын гүйцэтгэх удирдлага дараах 2 арга замаар хэрэгжүүлнэ. Үүнд:
- 10.2.1. Тухайн аудитын тайланг хянаж, батлах байдлаар,
 - 10.2.2. Чанарын хяналтын ахлах ажилтан, Чанарын хяналтын ажилтны ажлын үр дүнгээр.
- 10.3. ДАГ нь нийт үйл ажиллагааныхаа чанарыг Сайжруулалтын хөтөлбөрөөр зохистой түвшинд байлгах ба уг хөтөлбөр нь дотоод аудитын бүх үе шатыг бүрэн хамарсан, тасралтгүй үргэлжлэх, дүгнэлт болон эргэн хяналттай байх шинж чанартай байна.
- 10.4. Хөтөлбөр нь Банкны дотоод аудитын үйл ажиллагаа IPPF-тэй нийцэж буй эсэхийг, Банкны дотоод аудитын үйл ажиллагааны үр ашиг болон үр өгөөжтэй байдлыг үнэлж, нийцлийг хангах, сайжруулах боломжуудыг тодорхойлсон байна.
- 10.5. Сайжруулалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг Чанарын хяналтын ахлах ажилтан, Чанарын хяналтын ажилтан, Аудитын гүйцэтгэх удирдлага хариуцах ба хөтөлбөрийн үр дүнг тухай бүр ДАГ-ын ажилтнуудад мэдээлж, ТУЗ болон Аудитын хороонд танилцуулна.
- 10.6. Банкны дотоод аудитын үйл ажиллагаанд IPPF-д заасны дагуу 5 жилд нэг удаа хөндлөнгийн байгууллагаар чанарын баталгаажуулалтыг хийлгэнэ. Үүнийг Аудитын гүйцэтгэх удирдлага хариуцна.
- 10.7. Чанарын баталгаажуулалтын хөндлөнгийн үнэлгээний үр дүнг ДАГ-ын ажилтнуудад мэдээлж, ТУЗ, Аудитын хороо, Гүйцэтгэх удирдлагад танилцуулж ажиллана.

- оОо -